

Araştırma / Original article**Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması**İrem UZ¹**ÖZET**

Amaç: Nedensel belirsizlik, sosyal olayların oluş nedenlerinden emin olmamaktadır. Nedensel belirsizlik, bilgi işleme ayrılma efor, yükleme süreçleri, depresyon, anksiyete ve olumsuz duygu durumlarıyla ilişki içerisindedir. Hem psikiyatrik, hem de klinik ve sosyal psikolojik yapılarla ilişki içinde olan nedensel belirsizlikle ilgili Türkçe ölçek yoktur. Bu çalışma, Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçeye çevrilip geçerlilik ve güvenilirlik bakımından incelenmesi amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Türkçeye çevirisi İngilizce ve Türkçe konuşan üç kişi tarafından önce bağımsız olarak, sonra birlikte yapılmıştır. İngilizceye geri çevrildiğinde, Türkçe uyarlamanın eşdeğer olduğu görülmüştür. Bu şekilde Türkçeye çevrilen ölçek 138 üniversite öğrencisinin katılımıyla sınanmıştır. **Sonuçlar:** Madde analizi, faktör analizi ve iç güvenilirlik testleri, Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçe uyarlamasının güvenilir olduğunu destekler niteliktedir. Yordama ve ayırt edici geçerlilik bakımından sonuçlar Türkçe ölçeğin geçerliliğine işaret etmektedir. Yaşa ve cinsiyete bağlı bir farklılık bulunmaması da ölçeğin geçerli ve güvenilir bir uyarlama olduğunu göstermektedir. **Tartışma:** Gelecekteki çalışmalar, geçerli ve güvenilir olan Türkçe Nedensel Belirsizlik Ölçeğini hem başka ülkelerde bulunan bulguları Türkiye’de sınamak, hem de yeni alanlarda araştırma yapmak için kullanabilir. (**Anadolu Psikiyatri Derg 2015; 16(Ek sayı.1):19-22**)

Anahtar sözcükler: Belirsizlik, ölçek, güvenilirlik, geçerlilik, öz değerlendirme

The adaptation of Causal Uncertainty Scale into Turkish**ABSTRACT**

Objective: Causal uncertainty is being uncertain about the causes of social events. Causal uncertainty is related with effortful information processing, attributional processes, depression, anxiety, and negative affect. Although causal uncertainty is implicated in relation to many psychiatric as well as clinical and social psychological constructs, a Turkish version of Causal Uncertainty Scale is missing. The present study was carried out in order to translate the Causal Uncertainty Scale into Turkish, and examine its validity and reliability. **Methods:** It was translated into Turkish by three English-Turkish bilinguals who first worked independently, then worked together. Once a version was agreed upon, the scale was back-translated into English and was found to be equivalent. The final Turkish scale was tested upon 138 university students. **Results:** Item analysis, factor analysis, and internal reliability tests showed that the Turkish scale was internally reliable. Discriminant and predictive validity tests indicated that the Turkish scale was valid. There were no sex or age differences in Turkish scale, attesting further to its reliability and validity. **Discussion:** Future studies can use the validated Turkish Causal Uncertainty Scale both to replicate the findings found in other countries and to venture into new research areas. (**Anatolian Journal of Psychiatry 2015; 16(Supl.1):19-22**)

Key words: uncertainty, scale, reliability, validity, self-assessment

GİRİŞ

Nedensel belirsizlik (causal uncertainty), insanların, sosyal olayların neden sonuç ilişkilerini anlama yeteneklerine güvenmemesidir.¹ Neden-

sel belirsizlik, depresyon, anksiyete ve olumsuz duygu durumlarıyla ilişkilidir.²⁻⁴ Algılanan kontrol eksikliği nedensel belirsizliği, nedensel belirsizlik de algılanan kontrolü tahmin etmektedir.^{5,6} Ayrıca nedensel belirsizlik, nedensel süreçler konu-

¹ Yrd.Doç.Dr., TOBB ETU, Psikoloji Bölümü, Ankara

Yazışma adresi / Correspondence address:

Yrd. Doç. Dr. İrem Uz TOBB ETU-Psikoloji Bölümü, Söğütözü Cad. No. 43 06560 Söğütözü/Ankara

E-mail: iuz@etu.edu.tr

Geliş tarihi: 23.09.2014, **Kabul tarihi:** 12.11.2014, **doi:** 10.5455/apd.173182

20 Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması

sundaki bilgi eksikliğine vurgu yaptığından, bilişsel işlemeye harcanan eforu artırmakta⁷ ve yüklenme süreçleri^{8,9} ile tutumların oluşumunu etkilemektedir.¹⁰

İnsanların neden-sonuç ilişkilerini anlama yeteneklerine güvenmemesi, sosyal dünyayı algılamalarında ve anlamlandırmalarında tereddüt düşmelerine neden olmaktadır.³ Bu tereddüt, kişilerin çevre üstündeki kontrol yeteneklerine olan inançlarını zayıflatmaktadır.⁵ Genel olarak nedensel belirsizlik, olumsuz duygulanımla, depresyonla ve kaygı bozukluklarıyla ilişkilidir.²⁻⁴ Bilişsel işlemeye ayrılan efor artmakla beraber,⁷ dünyayı anlamlandırmaya yeteneğine olan inanç artmadığından, mevcut anlama ile istenilen anlama düzeyi arasındaki fark olumsuz duygulanımlara yol açmaktadır.¹¹ Kronik olarak yüksek nedensel belirsizliği olan kişiler, kendilerini engelleme eğilimi göstermektedir.¹² Nedensel belirsizlik hem depresyonla, hem de anksiyete bozukluklarıyla ilişki içerisindedir.³ Nedensel belirsizlik, geleceğe karşı beklentileri de olumsuz etkilemekte,⁵ kötümserliği yordamaktadır.¹³

Sosyal olayların neden-sonuç ilişkileri anlama yeteneğine olan güvensizlik, yüklenme süreçlerini de etkilemektedir.⁹ İnsanların olaylar karşısında durumsal yüklemense, kişisel eğilimlere yüklenme yaptığı bilinmektedir.¹⁴ Nedensel belirsizliği kronik olarak yüksek olan kişilerde bu yanlılık daha az görülmektedir.^{9,15} Bu kişilerde çaba harcayarak bilgi işleme eğilimi olduğundan,⁷ tutumlarını da güçlü savlar karşısında değiştirmekte, güçsüz savlarda değiştirmemektedir.¹⁰

Özetle, nedensel belirsizlik hem psikiyatrik, hem de klinik ve sosyal psikolojik yapılarla yakın ilişki içerisindedir. Nedensel Belirsizlik Ölçeği, Weary ve Edwards tarafından kişilerarası kronik farklılıkları ölçmek için geliştirilmiştir. Bu çalışma, bu ölçeğin Türkçeye geçerli ve güvenilir bir şekilde kazandırılması amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Örneklem

Çalışma 138 üniversite öğrencisi ile yapılmıştır. Katılımcılar 69 kadın ve 68 erkek öğrencidir, bir kişi cinsiyetini belirtmemiştir (Yaş ortalaması 21.2±2.2).

Veri toplama araçları

Nedensel Belirsizlik Ölçeği: Weary ve Edwards tarafından İngilizce olarak hazırlanan ölçek, İngilizce ve Türkçe bilen üç kişi tarafından ayrı ayrı Türkçeye çevrilmiştir. Çeviride farklılık

olan durumlar, ortak kararlarla çözümlenmiştir. Son olarak ölçek İngilizceye geri çevrilmiş ve eşitliği gösterilmiştir. Tablo 1'de, Türkçe Nedensel Belirsizlik Ölçeği görülebilir. Katılımcılara verilen anketlerde şu yönerge kullanılmıştır: 'Bu çalışmada, kendinizi anlatmanızı istiyoruz. Aşağıdaki anlatımların tek tek, size kişisel olarak ne kadar uyduğunu öğrenmek istiyoruz. Lütfen her cümleyi okuyup, sizi ne derece anlatıp anlatmadığını belirtiniz. Doğru veya yanlış yanıt yoktur. Her insan birbirinden farklıdır ve biz sadece sizin kişisel görüşünüzle ilgileniyoruz. Yanıtlarken aşağıdaki anahtarları kullanınız ve sorunun soluna yanıtınızı yazınız.' Yanıt seçenekleri 1-Hiç katılmıyorum, 2-Katılmıyorum, 3-Ne katılıyorum ne de katılmıyorum, 4-Katılıyorum, 5-Çok katılıyorum şeklindedir. Verilen yanıtların ortalaması nedensel belirsizlik puanını vermektedir.

Gelecekte Beklenen Akademik Benlik:

Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin yordama geçerliliğini ölçmek için gelecekte beklenen akademik benlik kavramı, Kimmelmeier ve Oyserman'ın¹⁶ daha önce kullandığı üç soruluk ölçekle ölçülmüştür. Nedensel belirsizlik, gelecekteki kötümser beklentileri etkilediği için,^{5,13} nedensel belirsizliği yüksek olan kişilerin gelecekteki akademik beklentileri de düşük olmalıdır. Gelecekteki akademik benlik beklentisini ölçmek için, 'Gelecek sene ne kadar başarılı olacağınızı düşünüyorsunuz?', 'Her şeyi göz önünde bulundurursanız, gelecekte okulda başarılı olma olasılığınız ne kadar?' ve 'Gelecekte başarılı olacağınızdan ne kadar eminsiniz?' soruları sorulmuştur (Cronbach $\alpha=0.6$).

Not ortalaması: Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin gelecekte beklenen akademik benliği tahmin etmesini beklemekle beraber, şu anki not ortalamasıyla ilişki içinde olması beklenemez.³ Ayırt edici geçerliliği test etmek için, katılımcılara not ortalamaları sorulmuştur.

İşlem

Tüm katılımcılar önce Nedensel Belirsizlik Ölçeğini, ardından gelecekteki akademik benlik sorularını yanıtlamışlar; son olarak not ortalamalarının yanı sıra yaş ve cinsiyet bilgilerini belirtmişlerdir.

SONUÇLAR

Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin, psikometrik özelliklerini test etmek için madde analizi yapılmış ve ayırt edici olmayan maddelerin elenmesi hedeflenmiştir. Bu analizde, tüm maddelerin düzeltil-

Tablo 1. Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin maddeleri, ortalama, standart sapma değerleri ve faktör yüklemeleri

Ölçek maddesi	Ort.±SS	Faktör yükü	Madde-toplam korelasyonu
1. Başkalarıyla iyi geçinmek için ne yapmak gerektiğini bilmiyorum.	2.13±1.1	0.34	0.27
2. İyi notlar aldığımda neden o kadar iyi yaptığımı genelde anlayamam.	1.81±0.85	0.42	0.34
3. Başkalarıyla aramdaki çoğu sorunun neden kaynaklandığını bilmiyorum.	1.99±0.93	0.46	0.39
4. Başkalarının başına iyi birşey geldiğinde, neden öyle olduğunu anlayamam.	2.07±0.96	0.65	0.56
5. Kötü notlar aldığımda neden o kadar kötü yaptığımı genelde anlayamam.	2.24±1.1	0.31	0.24
6. Tanıdığım biri kötü not aldığımda, o kişi bunu önlemek için birşey yapabilir miydi, çoğu zaman tespit edemem.	2.21±0.85	0.51	0.42
7. Başıma gelen iyi şeylerin çoğunun nedenini anlayamam.	1.95±0.82	0.60	0.49
8. İşler yolunda gittiğinde, durumu korumak için ne yapmam gerektiğini bilemem.	2.27±1.0	0.70	0.59
9. Kötü şeyler olduğunda, genelde nedenini bilmem.	2.21±0.93	0.62	0.50
10. Bir kişinin bir hareketi yapması için birden fazla olası neden varsa, hareketin gerçek nedenini bulmak zordur.	3.05±1.1	0.56	0.44
11. Diğer insanların başına gelen şeyleri açıklamak için genellikle yeterince bilgi sahibi değilmişim gibi gelir.	2.50±0.98	0.58	0.47
12. Başkalarının başına kötü birşey geldiğinde, neden öyle olduğunu anlayamam.	2.33±0.85	0.68	0.57
13. Başıma gelen şeylerin nedenini bulmaya çalıştığımda, çoğu zaman yeterince bilgi sahibi değilmişim gibi gelir.	2.14±0.93	0.62	0.50
14. Biri birşeyi niçin yapar diye düşündüğümde, genelde o kadar çok neden olabilir ki, gerçek neden hangisiydi tespit edemem.	2.68±1.0	0.60	0.48

*Sayılar yükseldikçe nedensel belirsizlik artmaktadır.

miş madde-toplam korelasyonunun, eleme ölçütü olan 0.2'den büyük olduğu görülmüştür (Tablo 1).¹⁷ Ölçeğin güvenilirliği yüksektir, Cronbach $\alpha=0.82$. Guttman iki yarım güvenilirliği katsayısı 0.61'dir. Weary ve Edwards'ın yaptığı gibi, oblimin rotasyon kullanılarak yapılan faktör analizinde, Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği ölçümü 0.78'dir. İngilizce ölçekteki gibi, Türkçe ölçekte de üç faktör çıkmıştır: Birinci faktör, varyansın %31.1'ini açıklamakta, özdeğeri 4.3 iken diğer iki faktör sırasıyla varyansın %12 ve %8.4'ünü açıklamakta, özdeğerleri ise 1.6 ve 1.2'dir. Weary ve Edwards'ın kullandığı yamaç-birikinti grafiği ölçütü uygulandığında da, Türkçe ölçekte yine ilk faktörün diğer iki faktörden net bir şekilde ayrıştığı bulunmuş ve bir faktörlü çözüm kabul edilmiştir. Tablo 1'de görülebileceği üzere, bütün maddelerin yüklemesi pozitifdir ve 0.3'ten büyüktür. Puanlar 1-3.79 arasında değişmektedir ve tüm katılımcıların ortalaması 2.26, medyanı 2.28'dir.

Daha önceki çalışmalardaki bulgularla tutarlı ola-

rak²⁻⁴ varsayımları destekler biçimde, Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin yordama geçerliliği, gelecekte beklenen akademik benlikle negatif bir ilişki içerisinde olmasıyla doğrulanmıştır ($r=-0.29$, $p=0.001$). Aynı zamanda, şu anki not ortalamasıyla anlamlı bir ilişki içinde olmaması da ayırt edici geçerlilik savını desteklemektedir ($r=-0.07$, $p=0.397$).

İngilizce ölçekte de olduğu gibi,³ Türkçe ölçek cinsiyet ve yaş bakımından incelendiğinde de cinsiyetler arası ($F_{(1,135)}=0.004$, $p=0.951$) ve yaşa bağlı bir fark bulunmamıştır ($F_{(1,134)}=0.208$, $p=0.649$).

TARTIŞMA

Nedensel belirsizliği yüksek olan insanlar, sosyal olayların oluş nedenlerinden emin olmamaktadır.⁷ Depresyon, anksiyete gibi olumsuz ruhsal durumlarla nedensel belirsizlik bağlantılıdır ve algılanan kontrol eksikliği nedensel belirsizliği tetiklemektedir.²⁻⁴ Nedensel belirsizlik ise, daha

22 Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçeye uyarlanması

eforlu düşünme yapılarını harekete geçirmekte,⁷ bu yapıların harekete geçmesi yüklenme süreçleri^{8,9} ile tutumların oluşumunu etkilemektedir.¹⁰ Hem psikiyatrik, hem de sosyal ve klinik psikoloji açısından sonuçları olan nedensel belirsizliğin ölçeğinin Türkçeye kazandırılması önem taşımaktadır.

Bu amaçla yapılan bu çalışmada madde analizi, faktör analizi, iç güvenilirlik testleri Nedensel Belirsizlik Ölçeğinin Türkçe uyarlanmasının güvenilir olduğunu destekler niteliktedir. Yordama ve ayırt edici geçerlilik bakımından da sonuçlar Türkçe ölçeğin geçerliliğine işaret etmektedir. Yaşa ve cinsiyete bağlı bir farklılık bulunmaması da ölçeğin geçerli ve güvenilir bir uyarlama olduğu doğrultusundadır.

Bu ölçek ilerideki çalışmalarda, özellikle psikiyatristler, sosyal ve klinik psikologlar tarafından kullanılabilir. Özellikle kültürel farklılıklar dikkate alındığında, başka ülkelerdeki bulguların Türkiye’de sınanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. ABD ve kuzey Avrupa örnekleriyle yapılan uzunlamasına çalışmalar, nedensel belirsizlikle

algılanan kontrol ve olumsuz duygulanım arasında ilişki bulmuştur.²⁻⁵ ABD ve kuzey Avrupa gibi, bireyci benlik yapılarının egemen olduğu yerlerde birincil kontrol ve içsel kontrol odağı yaygın iken, Türkiye gibi toplulukçu benlik yapılarının egemen olduğu yerlerde ikincil kontrol ve dışsal kontrol odağı yaygındır.^{18,19} Bu bakımdan, Nedensel Belirsizlik Ölçeği ile olumsuz duygu ve kontrol algısı arasındaki ilişkide, birincil-ikincil kontrol ve kontrol odağı biçimleyici değişkenler olabilir. Türkiye, toplulukçu yapısıyla, bunun gibi varsayımları test etmek için çok uygun bir örneklem sunmaktadır. Türkçe Nedensel Belirsizlik Ölçeği başka ülkelerdeki bu gibi bulguların Türkiye’de sınanmasının yanı sıra, yeni alanlarda da araştırma fırsatı sunabilir. Örneğin, nedensel belirsizlik ile risk alma davranışı arasında bir bağlantı var mıdır? Nedensel belirsizliğin oluşum nedenleri arasında tehdit altında yaşamının bir etkisi var mıdır? Nedensel belirsizliğin evrimsel uyum açısından olumlu olduğu durumlar var mıdır? Bu ve benzeri sorular, Türkçe ölçek kullanılarak gelecekteki araştırma çalışmalarında yanıtlanabilir.

KAYNAKLAR

1. Jacobson JA, Weary G. The role of causal uncertainty in the reassurance-seeking-depression-relation. *Psychol Inquiry* 1999; 10:288-290.
2. Edwards JA, Weary G, Reich D. Causal uncertainty: Factor structure and relation to the Big Five personality factors. *Pers Soc Psychol Bull* 1998; 24:451-462.
3. Weary G, Edwards JA. Individual differences in causal uncertainty. *J Pers Soc Psychol* 1994; 67:308-318.
4. Weary G, Jacobson JA, Edwards JA, Tobin SJ. Chronic and temporarily activated causal uncertainty beliefs and stereotype usage. *J Pers Soc Psychol* 2001; 81:206-219.
5. Edwards JA, Weary G. Antecedents of causal uncertainty and perceived control: A prospective study. *Eur J Pers* 1998; 12:135-148.
6. Jacobson JA, Weary G, Edwards JA. Certainty related beliefs and depressive symptomatology: Concurrent and longitudinal relationships. *Soc Cogn* 1999; 17:19-45.
7. Jacobson JA, Weary G, Lin YS. Causal uncertainty and metacognitive inferences about goal attainment. *Cogn & Emot* 2008; 22:1276-1305.
8. Edwards JA. Effects of causal uncertainty on the dispositional attribution process. *J Exp Soc Psychol* 1998; 34:109-135.
9. Weary G, Vaughn LA, Stewart, BD, Edwards, JA. Adjusting for the correspondence bias: Effects of causal uncertainty, cognitive busyness, and causal strength of situational information. *J Exp Soc Psychol* 2006; 42:87-94.
10. Tobin SJ, Weary G. The effects of causal uncertainty, causal importance, and initial attitude on attention to causal persuasive arguments. *Soc Cogn* 2008; 26:44-65.
11. Tobin SJ, Raymundo MM. Causal uncertainty and psychological well-being: the moderating role of accommodation (secondary control). *Pers Soc Psychol Bull* 2010; 36:371-383.
12. Thompson T, Hepburn J. Causal uncertainty, claimed and behavioural self-handicapping. *Br J Edu Psychol* 2003; 73:247-266.
13. Wichman AL, Reich DA, Weary G. Perceived likelihood as a measure of optimism and pessimism: Support for the Future Events Scale. *Psychol Assess* 2006; 18:215-219.
14. Gilbert DT. Ordinary personology. DT Gilbert, ST Fiske, G Lindzey (Eds.), *The Handbook of Social Psychology*, fourth ed., vol. 1, Boston: McGraw-Hill, 1998, p.89-150.
15. Vaughn LA, Weary G. Causal uncertainty and correction of judgments. *J Exp Soc Psychol* 2003; 39:516-524.
16. Kimmelmeier M, Oyserman D. The ups and downs of thinking about a successful other: self-construals and the consequences of social comparisons. *Eur J Soc Psychol* 2001; 31:311-320.
17. Kline P. *A Handbook of Test Construction: Introduction to Psychometric Design*. London: Methuen, 1986.
18. Weisz JR, Rothbaum FM, Blackburn, TC. Standing out and standing in: the psychology of control in America and Japan. *Am Psychol* 1984; 39: 955-969.
19. Smith PB, Trompenaars E, Dugan S. The Rotter locus of control scale in 43 countries: a test of cultural relativity. *Inter J of Psychol* 1995; 30: 377-400.